

TÜRKİYE
MÜLTECİ
KONSEYİ

REFUGEE
COUNCIL
OF TURKEY

AFGAN MÜLTECİLER
DAYANIŞMA VE
YARDIMLAŞMA
DERNEĞİ (ARSA)

hayata destek

Zorunlu Göç Farkındalığının Artırılması (FARK)

Savunculuk Raporu – 2022

TEŞEKKÜR

Odak grup görüşmeleri ve röportaj sırasında bizlerle zaman ayıran, görüşlerini paylaşan ve bu araştırmanın gerçekleşmesini mümkün kılan araştırma katılımcılarına özellikle teşekkür ediyoruz.

Araştırma Ortakları:

Afgan Mülteciler Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği (ARSA),
Hayata Destek Derneği

Yazar:

Dr. Zakire HEKMAT

Araştırma Ekibi:

Azize Duygu YILMAZ, Fatemeh HOSAINY, Qudsia AYNİ, Sefik Serkan DENLİ,
Ramazan Ali MAHMOODI, Sümeyra ŞAHANKAYA, Tahereh ÖZOKTAY,
Yonca KADEM, Zakire HEKMAT

İllustrasyonlar:

Tutku SEVİNÇ

Tasarım:

Ali HEKMAT

Bu rapor, Türkiye Mülteci Konseyi'nin (TMK) Güçlendirilmesi ve Türkiye'deki Mülteci ve Yerel Halkın Haklarının Tanıtılması Projesi kapsamında AB Türkiye Delegasyonu'nun destekleriyle Afgan Mülteciler Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği (ARSA) ve Hayata Destek Derneği tarafından yürütülen Zorunlu Göç Farkındalığının Arttırılması (FARK) projesi kapsamında oluşturulmuş olup raporun içeriği TMK, Avrupa Birliği veya AB Türkiye Delegasyonunun görüşlerini yansıtmaz.

Bu raporun orijinali Türkçe olarak hazırlanmıştır. İngilizce ve Farsça' ya çevrilmiştir.

İçindekiler

1. Giriş	4
2. Arka plan	5
3. Araştırma Metodolojisi	6
4. Uluslararası Koruma Altındaki Mültecilerin Sorunları ve Çözüm Önerileri	8
5. Sonsöz	18
Kaynakça	19

1. GİRİŞ

Bu rapor, 'Zorunlu Göç Farkındalığının Artırılması (FARK)' projesi'nin ana araştırma çıktısıdır. Proje, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu: Türkiye'deki Sivil Toplum Ağlarının ve Platformlarının Desteklenmesi Programı, Türkiye Mülteci Konseyinin Güçlendirilmesi ve Türkiye'deki Mülteci ve Yerel Halkın Haklarının Tanıtılması Projesi kapsamında Afgan Mülteciler Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği (ARSA) yürütücülüğünde, Hayata Destek Derneği desteğiyle uygulanmaktadır. Raporun amacı, 4 milyona yakın mülteciye ev sahipliği yapan ve dünyanın en fazla sayıda mülteci ağırlayan ülkesi olan Türkiye'de, mültecilerin durumuyla ilgili dinamikleri incelemek, sağlık, eğitim, çalışma ve istihdam gibi hizmetlere erişim, sosyal katılım ve dışlanma gibi alanlarda karşılaştıkları engelleri ve koruma eksikliklerini ortaya koymaktır. Rapor aynı zamanda kısıtlı araştırmanın bulunduğu, Suriyelilerden sonra en fazla mülteci nüfusuna sahip Afgan topluluklar hakkında bilgi paylaşımına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Yürütülen çalışmanın amacı başta sivil toplum kuruluşları, hizmet sağlayıcılar ve politika yapıcılar nezdinde zorunlu göç olgusuna dair farkındalığın artırılması ve bu alanda kanıt temelli savunuculuk çalışmalarının desteklenmesidir.

Proje faaliyetleri ve çıktıları rasyonel ekseninde tasarlanmıştır. İlk aşamada ARSA ve Hayata Destek Derneği tarafından detaylı bir durum değerlendirme çalışması yapılmıştır. Aynı zamanda, FARK Projesi kapsamında Kayseri, İstanbul ve Konya illerinde odak grup görüşmeleri ve ARSA uzmanları tarafından birebir görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde yaşam hikâyelerine dair toplumsal empatiyi besleyecek içerikler elde edilmiştir. Olumsuz algıların hizmetlere erişimi hangi şekillerde etkilediği ve başlıca hangi sektörlerde (sağlık, hukuk, eğitim, çalışma, vb.) gözlendiğine dair bulgular toparlanmıştır. Yapılan veri analizi çalışması neticesinde savunuculuk konuları belirlenmiştir.

2. Arka Plan

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), dünya çapında zorla yerinden edilen insan sayısının ilk kez 100 milyonu aşmasını "afallatan dönüm noktası" olarak nitelendirdi.¹

Birleşmiş Milletler'in 2021 yılı verilerine göre dünyada 82 milyon 400 bin kişi çatışma, insan hakları ihlalleri, şiddet gibi sebeplerden zorla yerinden edildi. Evini terk etmek zorunda kalan 83 milyona yakın kişinin 26,6 milyonu mülteci, 50,9 milyonu kendi ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişiler, 4,1 milyonu ise sığınmacı. Yeni olmayan ama her geçen gün artan bu sayılar tüm devletlerin gündeminde çözülmesi gereken bir sorun olarak yerini alıyor. T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı'na göre Türkiye'de kayıt altına alınmış geçici koruma statüsündeki Suriyeli sayısı 04 Ağustos 2022 tarihi itibarıyla toplam 3 milyon 650 bin 430 kişi. Bunun yanı sıra 330.000'in üzerinde uluslararası koruma başvurusu ve statü sahibi bulunmakta.²

Göç olgusunun çok yönlü ve karmaşık doğası, yönetiminde farklı aktörlerin iş birliği içinde çalışmasını gerektiriyor. Bugün göç yönetiminde yer alan aktörlerin içinde yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları özellikle öne çıkmakta, toplumsal sorunların çözümünde önemli rol oynamakta. Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları, yönetim sürecinde katılımcı demokrasinin işleyişi için en önemli mekanizmalar olarak görülmekte.

Birleşmiş Milletler'in 2018 Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakatında son yıllarda mülteci hakları ve savunuculuğu alanında yol kat edildiği, mültecilerini katılımının iyileştirmek için uluslararası alanda farkındalık ve taahhüt düzeyinin arttığına yer verildi. Buna karşın mültecilerin haklarına erişebilmeleri için hala atılması gereken çok adım var.³

1. <https://news.un.org/en/story/2022/06/1120542>

2. <https://goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

3. Birleşmiş Milletler, 2018, Yeniden Basım, Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakat, New York.

3. METEDOLOJİK YAKLAŞIM

Rapordaki araştırma süreci üç ana aşamadan oluşmaktadır: 1) masa başı araştırma, 2) birincil verilerin toplanması, 3) veri analizi ve raporlama. Birincil veriler 2022 yılı Nisan ve Temmuz tarihleri arasında İstanbul, Kayseri ve Konya illerinde, uluslararası koruma altında olan Afgan sığınmacılar ile mülakat yapılarak toplandı. Demografik bilgileri, cinsiyet, yaş ve uyruk açısından çeşitliliği sağlayabilmek amacıyla örnekleme yöntemi kullanıldı. Katılımcılar projenin yürütücüsü olan ARSA ve destekleyicisi olan Hayata Destek Derneği'nin veri tabanlarında kayıtlı olan kişiler arasından belirlendi. Belirlenen kişiler projeye dair bilgilendirilerek katılımları istendi, onay verenler araştırmaya dahil edildi. Kalabalık ve çeşitli mülteci topluluklarına ev sahipliği yapan İstanbul, Kayseri ve Konya illeri, COVID-19 koşulları da dikkate alınarak seçildi. Araştırma katılımcılarıyla yürütülen odak grup ve birebir görüşmelerde Hayata Destek Derneği, ARSA ve El Bir Derneği'nin merkezleri kullanıldı. Toplam 37 katılımcının 6'sıyla bire bir görüşme ve 31'i ile 3 odak grup görüşmesi yapıldı.

Kalitatif verilerin toplanması için odak grup ve birebir görüşmeler özel olarak tasarlanan soru setlerine uygun şekilde yürütüldü. Katılımcının onayı alınarak görüşmelerin çoğu ses kayıt cihazıyla kaydedildi, ses kaydı yapılmasını istemeyen araştırma katılımcıları için bunun yerine not alma yöntemi kullanıldı.

Veri Tipi	Veri Toplama Yöntemi	Veri Boyutu	
Birincil Veri	Odak Grup Görüşme Sayısı: 3 Odak Görüşmesi: 14 Erkek, 17 Kadın	İstanbul	10
		Konya	12
		Kayseri	9
	Bire Bir Görüşme: 6 görüşme 3 Erkek, 3 Kadın	İstanbul	2
		Konya	2
		Kayseri	2

Araştırma kapsamında, Mart-Ağustos 2022 tarihleri arasında İstanbul, Kayseri ve Konya’da uluslararası koruma statüsündeki 31 kişi ile odak grup görüşmesi ve 6 kişi ile birebir görüşme yapıldı. Görüşmeler sonrasında Türkiye’de ikamet eden uluslararası koruma statüsündeki Afganlılara yönelik toplumsal kabulün düşük seyretmesinin koruma ihtiyaçlarının kalıcı olarak çözümünü zorlaştırdığı, kırılganlıkların kronikleşme eğilimi gösterdiği görüldü. Kişilerin temel haklarına dair bilgilendirildiklerinde dahi kazanımlarının kısıtlı olduğu, bu nedenle kırılganlıkların azaltılması ve koruma ihtiyaçlarının karşılanması gibi konularda savunuculuğun önemli bir yatay bileşen olarak öne çıktığı değerlendirildi.

Hizmetlere erişimde sorun teşkil eden unsurlar arasında ihtiyaç sahiplerinin bilgi eksikliği ya da statü yoksunluğu olduğu gibi, hizmet sağlayıcıların ve yerel topluluğun olumsuz algılarının da önemli rol oynadığı tespit edildi. Buradan hareketle, olumsuz algıları azaltacak, temel haklar ekseninde göç farkındalığını artıracak savunuculuk faaliyetlerinin mevcut kırılganlıkların azaltılmasında etkili bir yöntem olabileceği değerlendirildi.

R1. Tutku Sevinç

4. ULUSLARARASI KORUMA ALTINDAKİ MÜLTECİLERİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Bu raporun başlıca bulgularından biri, Türkiye’de kayıt altına alınan düzenli (uluslararası koruma statüsünde) ya da düzensiz (kayıtsız) göçmenlerin temel hak ve hizmetlere erişimde büyük zorluklarla karşılaştıklarıdır. Hizmetlere erişimde sorun teşkil eden unsurların arasında ihtiyaç sahiplerinin bilgi eksikliği ya da statü yoksunluğu olduğu gibi, hizmet sağlayıcılarının ve yerel topluluğun olumsuz algılarının da önemli rol oynadığı tespiti edildi. Buradan hareketle, olumsuz algıları azaltacak, temel haklar ekseninde göç farkındalığını artıracak savunculuk faaliyetlerinin mevcut kırılma noktalarının azaltılmasında etkili bir yöntem olabileceği değerlendirildi.

Yaşanan savaş ve krizlerle artan mülteci rakamları mülteci sorununu ister istemez dünya gündemine yerleştirmekte. Yurtlarını, yerlerini, ailelerini, akrabalarını terk etmek zorunda kalan mülteciler kimi zaman konteynirlarda, kamyon kasalarında kimi zaman ise hıncahınç doldurdukları teknelerde umut yolculuğuna çıkmakta. Araştırmalar Afganların ülkelerinden ayrılma nedenleri arasında şiddet ve ekonomik nedenleri gösteriyor. Türkiye’ye yasal yollarla gelen Afganlar dışında topluluğun büyük bölümü yasadışı yollarla sınırı geçip ülkeye giriş yapıyor. Önce Pakistan’a, sonra İran’a, oradan Türkiye’ye ya da önce İran ve sonra Türkiye’ye uzanan bir yolculukla gelen Afganların yaşadıkları zorluklar Türkiye’de de devam ediyor. Bu zorluk ve sıkıntılar çalışmamız kapsamında aşağıdaki başlıklarla ele alındı.

- a) Yasal Statüyle İlgili Sorunlar
- b) Eğitime Erişim
- c) İstihdam ve Ekonomik Sorunlar
- d) Sağlık ve Sosyal Hizmetlere Erişim, Barınma, Yaşam Koşulları ve Günlük Hayata Katılım
- e) Sosyal Uyum
- f) Dil Bariyeri

a) Yasal Statüyle İlgili Sorunlar

Türkiye'deki Afgan göçmenler, ülkede son dönemde en fazla tartışılan konular arasında yer alıyor. Özellikle Afganistan'da Taliban'ın kontrolü sağlamasının ardından ülkeden kaçışların artmasıyla tartışmalar daha da derinleşmiş durumda. Oysa 1970'lerin sonundan itibaren bu göç hareketi, çatışmalar ile siyasi ve ekonomik sorunlar gibi nedenlerle sürüyor. Türkiye Afganların hem yaşamak için hem de transit ülke olarak sığındıkları ülkelerden biri.

2000'li yıllara bakıldığında, Afganların yasa dışı yollarla ülkeye girişinin 2018'de sıçrama gösterdiği, 2019'da bunun da daha arttığı, 2020'de ise düştüğü görülüyor. Afganların uzun yıllardır Türkiye'de sığınmacı olarak tanımlanmalarının nedeni iç hukuk anlamında hukuki statülerinin belirsiz olması. Görüşmecilerin de dile getirdiği statü belirsizliği Afganlıların geleceğe dair ümitsizliklerinin hak ve ihtiyaçlara erişimlerinin önündeki en büyük engel.

Çözüm Önerileri

- Uluslararası sözleşmeler, insan hakları belgeleri dikkate alınarak Afgan mültecilerin hukuki durumları saptanabilir ve kişilere hak ettikleri güvenceleri sunacak statüler sunulabilir.
- Büyük şehirler dahil özellikle sınır kentlerinde Afganların sınır dışı edilme korkusuyla Göç İdaresi'ne başvurmaktan çekindikleri, bu nedenle kamusal alandaki görünürlüklerinin düşük olduğu gözlemleniyor. Bu durum uluslararası koruma başvuru mekanizmasına erişim imkânlarının kısıtlı olduğunu gösteriyor. Yerel sivil toplum kuruluşlar mekanizmalara erişim konusunda yanlış bilinenleri düzeltmeye yönelik bilgilendirme oturumları düzenleyebilir.
- Yeterli hukuki desteğe erişemeyen kişilere bu hizmetin ulaşması kolaylaştırılabilir.

b) Eğitime Erişim

Sahadaki çalışmamız Afgan sığınmacıların ve çocuklarının eğitim ve öğrenim konusunda ciddi sıkıntılar yaşadığını göstermekte. Eğitime erişmenin önündeki en önemli sorunun ekonomik imkânlar olduğu görülmekte. Sığınmacıların yaşadığı ekonomik sıkıntılar özellikle kadınları ve çocukları derinden etkilemekte.

Görüşme yapılan katılımcılar tarafından uluslararası koruma başvurularının reddedilme oranının oldukça yüksek olduğu, başvuruların reddedilmesi halinde öğrencilerin okul sisteminden kayıtlarının derhâl silindiğini paylaşılmakta. Yürütülen bu uygulamanın sonucunda ailenin başvurusu reddedildiğinde, çocukların devam ettikleri sınıf için dahi karne almaları engellenmekte. Uygulama sonucunda koruma başvurusu kabul edilmeyen ailelerin çocukları her türlü istismara açık hale gelmekte, kayıt dışı piyasada düzensiz bir statüye ve sömürüye maruz bırakılmakta ve çocuklar ötekileştirilerek toplumla bağı koparılmakta.

Statünün yanı sıra, yoksulluk, akran baskısı ve dil bariyeri uluslararası koruma kapsamındaki öğrencilerin okullaşması önündeki temel engeller. Karma Göç Merkezi'nin Afgan sığınmacılarla ilgili yakın tarihli çalışmasına göre, Afganların %76'sı dil engeli ve eğitim masrafları nedeniyle eğitime erişimde zorluklar yaşamakta. Bununla birlikte, öğrenim çağındaki bazı Afganların, sınır dışı edilme riski nedeniyle okulla hiç bağ kurmayarak daha fazla dezavantajlı duruma düştüğü görülmekte.

Uluslararası koruma sahibi mülteci çocukların sayısı ile ilgili olarak güvenilir veriler bulunmamakta. Çocukların, çocuk işçiliği, çocuk yaşta evlilik ve psiko-sosyal stres ile diğer istismar ve sömürü türleri de dâhil olmak üzere, çoklu çocuk koruma riskleriyle karşı karşıya kalarak en savunmasız gruptan birini oluşturduğu söylenebilir. Eğitime devam etmeyen Afgan mülteci çocukların sayısı, özellikle 9. sınıftan sonra, lise eğitim düzeyine doğru giderek artmakta. Bu durum mülteci erkek çocuklarının kayıt dışı istihdamda yer alması, mülteci kız çocuklarının ev işlerinde çalışması, mevsimlik tarım işçiliği ve erken yaşta evlilik ile ilgili istismarlara maruz kalmasına neden olmaktadır.

4. https://mixedmigration.org/wp-content/uploads/2020/06/115_destination_unknown_policy_brief_tr.pdf

Çözüm Önerileri

- Ailelere ve öğrencilere yönelik Milli Eğitim Bakanlığı'nın sağlamış olduğu eğitim olanaklarının bilinirliğinin artırılması amacıyla farkındalık çalışmaları yapılabilir.
- Özellikle 13-17 yaş aralığındaki çocukların okula devamsızlıkları tespit edildiğinde önleyici faaliyetler devreye sokulabilir, bu alanda çalışan sivil toplum kurumları desteklenebilir.
- Çocuk işçiliğini engellemeye yönelik denetimler yapılabilir.
- Çocuk işçiliği konusunda çalışan tüm paydaş kuruluşların çalışmalarını daha verimli yürütebilmesi için Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı gibi platformlar desteklenebilir.
- Konuya dair projeler, faydalanıcılar, okullaştırma konusunda hizmet sağlayan kurum ve kuruluşlara danışılarak tasarlanabilir.
- Öğretmenlere yönelik farkındalık çalışmaları düzenlenebilir. Özellikle çocukların okuldan uzaklaşmasına neden olan akran zorbalığı gibi hususlar hakkında bilgi aktarımı yapılabilir.

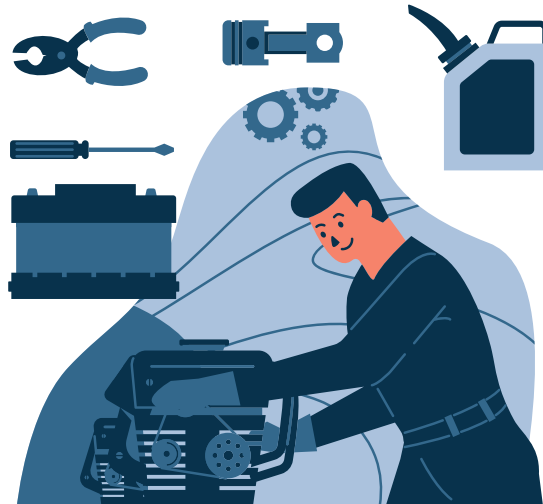

c) İstihdam ve Ekonomik Sorunlar

Araştırmalar ve sahadaki gözlemlerimiz çok sayıda çocuğun açlık ve yoksulluk nedeniyle ailelerinin geçimine katkıda bulunmak için çalıştığını veya çalışmak zorunda kaldığını göstermekte. Afgan çocukların bir kısmı kâğıt mendil gibi ürünler satarak ailelerinin geçimine katkıda bulunmaya çalışırken bir kısmı da çöp kutularından kâğıt toplamakta. Erkek çocukların çoğunun kayıt dışı çalıştığı için işverenlerin Afgan sığınmacılar sayesinde düşük maliyet imkânına kavuştuğu da belirtilmekte.

Odak grup görüşmelerinde Afgan sığınmacıların yoğun olarak bulunduğu yerlerde yerel halkın hayvancılık, tarım sektörü ve fabrikalarda işçi olarak çalışmak istememesi nedeniyle bu alanda iş gücüne ihtiyaç duyulduğu de dile getirilmekte.

Dünyanın farklı coğrafyalarında ağır yaşam koşullarına katlanmaya çalışan Afgan sığınmacılar Türkiye’de de en ağır işlerde, en az ücretle, sağlıksız, güvencesiz, sigortasız şekilde çalışarak hayatlarını sürdürmeye çalışıyor. Kayıt dışı istihdamın yaygınlığı, buna yönelik önleyici ve denetleyici idari çalışmaların azlığı gibi nedenlerden dolayı ucuz iş gücü olarak kullanılan Afganların iş piyasasındaki emek karşılığını düşürdüğüne yönelik görüşler yerel halk tarafında tepki görmelerine de neden olmakta.

Çözüm Önerileri

- Sivil Toplum Kuruluşları şehirlere özel istihdam olanaklarını dikkate alarak program ve projeler tasarlayabilir. Projelerde meslek odaları ile iş birliği kurulabilir ve mesleki eğitimlerle işe alımlar ilişkilendirilebilir.
- Rol model çalışmaları kurgulanarak kadınlar sosyal hayatta desteklenebilir, topluluklarda sözü geçen kanaat önderleri bu süreçlere dahil edilebilir.
- Kadınlar ailelerinin ve üyesi oldukları topluluğun yaşam koşullarının iyileşmesinde önemli roller üstlenebilirler. Kadınların bu rollere hazırlanabilmeleri için kadın mülteci komiteleri oluşturulabilir, kadınların yerel düzeyde karar mekanizmalara ve hizmetlere erişimleri kolaylaştırılabilir.
- Kadın girişimleri desteklenebilir ve potansiyel gelir getirici alanları belirlenebilir.
- Vasıfsız işgücüne veya fiziksel güce dayalı istihdam odaklı erkek katılımını önceliklendiren projelerin yanı sıra hedef grubun kültürel dinamikleri ve yaşam koşulları analiz edilerek kadınlara yönelik gelir getirici faaliyetler içeren teşvikler verilebilir.
- İstihdam sürecinde kadınların çalışma saatleri ve işin niteliği açısından baskı görmemeleri için hane halkı eğitilebilir ve bu eğitimler istihdam projelerine dahil edilebilir.
- Toplum temelli çözümler geliştirerek mülteci kadınların işgücü piyasasına girebilmeleri için çocuk bakımını destekleyen bir mekanizma oluşturulabilir.
- Halk Eğitim Merkezleri'ne ek olarak istihdam yaratabilecek firmaların bünyesinde veya firmaların kabul ettiği donanımlı mesleki eğitim atölyelerinde mesleki eğitimler verilebilir.
- Yerel kuruluşlar istihdam olanakları, pazar ihtiyaçları, iş birliği ortaklık fırsatlarını içeren paydaş haritalama çalışması yürütülebilir.
- Tamamlayıcı projeler oluşturmak ve tekrarı önlemek için farklı kurumlar tarafından tüm fon çağrıları da dahil olmak üzere koordinasyon görevini yerine getirebilecek bir yapı kurulabilir. Yapının oluşturulmasında kamu otoritelerinin desteği aranabilir.
- Farkındalık seminerleri düzenleyerek sosyal yardımın düzenli bir gelir yaratma yöntemi olmadığı gösterilebilir, yardıma bağımlılık azaltılabilir.
- Kayıtlı istihdamın avantajları hem işçilere hem de işverenlere detaylı olarak anlatılabilir, işçi ve işverenlere kayıt dışı istihdamda karşılaşılabilecek yaptırımlar hakkında bilgilendirilebilir.
- İşçi destek grupları kurulabilir, bu gruplar aracılığıyla yerel kuruluşlar, iş yerlerinde hak ihlalleri izlenebilir, istihdamla ilgili politika ve uygulamalar iyileştirilebilir.

d) Sağlık ve Sosyal Hizmetlere Erişim, Barınma, Yaşam Koşulları ve Günlük Hayata Katılım

Araştırmalar çok sayıda sığınmacının iş, sağlık ve eğitim gibi konularla ilgili önemli sorunlar yaşadığını göstermekte. Hizmetlere erişirken yaşadıkları zorlukların başında ev bulamamaları, buldukları zaman ise sığınmacı oldukları için yüksek kiralar vermek zorunda kalmaları yer almakta. Ayrıca kimlik sorunu nedeniyle çocuklar okul kayıtlarında sıkıntı yaşamaları ve eğitimlerine devam edememesi, dil bariyeri temel hak ve hizmetlere erişememeleri önündeki en önemli engeller olarak ortaya çıkıyor.

Sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetlere erişim Afgan sığınmacıların yaşadığı önemli sorunların başında geliyor. 18 yaş altı çocuklar ve 65 yaş üstü kişiler hariç diğer sığınmacıların sağlık sigortaları sadece başvurunun ilk yılında kullanılabilir. Başvurunun ilk yılından sonra bu sigorta hizmeti kesiliyor.

Sigorta güvencesi olmayan Afgan sığınmacılar hastaneye gidemiyor ve sağlık hizmetlerinden mahrum kalıyor. Sağlık hizmetlerine erişememe özellikle engelli kişiler, yaşlılar ve kronik hastalar için ciddi sıkıntılar yaratıyor. Tedavi sürecinde ilaç ihtiyaçları da aynı şekilde karşılanamıyor.

Afgan sığınmacılar için diğer önemli sorun ise mülakatları sonucunda Göç İdaresi tarafından uluslararası koruma başvurularının reddedilmesi halinde kimlik bilgileri ve adres kayıtlarının sistemden kapatılması. Adres kayıtları ve kimlik bilgilerine erişilememesi ücret karşılığında dahi muayene olmalarını ya da sağlık hizmeti almalarını engelliyor. Kayıt altına alınamayan kişiler de yine aynı nedenlerle, kimlikleri olmadığı için hastanelerde sağlık hizmeti alamıyor.

Barınma, yaşam koşulları ve günlük hayata katılım Afgan sığınmacıların bir diğer sorunu. Ev kiralarının yüksekliği nedeniyle 2 veya 3 aile aynı evi paylaşmak zorunda kalabiliyor. Bu durum ailelerin ev bulmasını zorlaştırdığı gibi, mahremiyet anlamında da sorunlar yaşanmasına neden oluyor. Uluslararası koruma kaydına kapatılan mahalleler dışındaki mahallelerin hem şehirden uzak olması hem de kiraları daha yüksek olması barınmayı sık karşılaşılan bir sorun haline getiriyor.

Çözüm Önerileri

- Mülteciler için önemli bilgilere açık ve yaygın olarak erişebilmelerini sağlayacak bilgi merkezleri kurulabilir.
- Uluslararası koruma başvurusu kabul edilen, yüksek hassasiyete sahip sığınmacıların güvenli üçüncü ülkeye gönderilmesinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Göç İdaresi Genel Başkanlığı birlikte üçüncü ülke hükümetlerine yönelik lobi faaliyetleri yürütebilir.
- Üçüncü bir ülkeye başvuru kriterlerinin ve süreçlerinin iyileştirilmesi, kapsayıcı ve şeffaf hale getirilmesi ve başvuruların etkinliğine ilişkin geri bildirim prosedürünün sunulması sağlanabilir.

e) Sosyal Uyum, Bütünleşme, Kapsayıcılık ve Dışlama

Şehirlerde çeşitliliklere yer veren, çok kültürlü ve kapsayıcı bir toplumsal uyum ortamı sağlayabilmek için yerel yönetimlere ve sivil topluma önemli görevler düşmekte. Araştırmamız ev sahibi topluluğu ve mültecileri/sığınmacıları bir araya getirip kaynaşma, tanışma ve tecrübe paylaşma imkânı sağlayacak faaliyetlerin yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır.

R2. Tutku Sevinç

- Sivil Toplum Kuruluşları uyum konusunu odağına alan bilgilendirme oturumları düzenleyebilir.
- Birlikte yaşamayı teşvik eden iyi örnekler yaygınlaştırılabilir, yerel bilinç oluşturmak, bilgi ve tecrübe paylaşımına zemin hazırlamak ve işbirliği ağları oluşturmak amacıyla çeşitli faaliyetler yürütülebilir.
- Uyumun temel aktörleri olan muhtarlık, okullar, belediyeler ve üniversitelerle işbirliği kurulabilir, sosyal uyumla ilgili iletişim kampanyaları ve spor-sanat etkinlikleri düzenlenebilir ve gönüllü çalışmalar desteklenebilir.
- İl ve bölgelere özgü yerelleştirilmiş uyum çalışmaları hayata geçirilebilir, tecrübe aktarımı ve öğrenmeye fırsat yaratacak platformlar oluşturulabilir.
- İnsani yardım programlarında, mülteci çalışmalarında yerel halkın katılımı sağlanarak sosyal uyum ana akım haline getirilebilir.
- Sosyal uyumun hane ve mahalle seviyesinde başladığı akılda tutularak, topluluk düzeyinde gerilimleri azaltmak, doğru bilgileri yaymak ve farklı grupları bir araya getirmek konusunda muhtarlar desteklenebilir.
- Okulların çocuklar arasında sosyal uyumu sağlayan önemli bir etkileşim alanı olarak daha etkili kullanılması sağlanabilir. Okullarda zorbalığa ve ayrımcılığa sıfır tolerans politikaları ve uygulamaları için okul idareleri desteklenebilir.
- Lise ve üniversite öğrencileri, yerel kuruluşlarla iş birliği içinde sosyal uyumla ilgili iletişim kampanyaları başlatmaları konusunda teşvik edilebilir. Sağlanan teşvikler barış içinde bir arada yaşam hakkında farkındalık yaratabilmek için çalışacak gönüllü gruplarına destek oluşturabilir.
- Ana akım medyada ve sosyal medyada ayrımcı dil ve bilgi kirliliğinin önlenmesi için çaba sarf edilebilir, "Doğru Bilinen Yanlışlar" gibi iyi örnekler çoğaltılabilir.
- Sivil Toplum Kuruluşları kendi aralarında savunuculuk faaliyetleri yürüterek politika oluşturma ve karar alma süreçlerine dahil olabilir.
- Politika oluşturma süreçlerinde sosyal uyum kavramı yaygınlaştırılabilir.
- Sivil Toplum Kuruluşları, mültecileri sanatçılar, kanaat önderleri, etkileyiciler gibi insanlarla ve kamu hizmeti duyuruları, kısa filmler ve kamu spotları ve benzeri iletişim araçlarıyla çok seslilik, çeşitlilik vurgusu üzerinden farkındalık yaratabilir.

R3. Tutku Sevniç

f) Dil Bariyeri

Dil, savaş, çatışma ve doğal afetlerden kaçan mülteciler için sığındıkları ülkede yeni bir hayat kurmanın anahtarı. Dil, bireylerin kendi kendilerine yeterli olabilmeleri, yeni bir yaşam inşa etmeleri için önemli olduğu kadar hayatta kalabilmek için de elzem bir noktada. Dil bariyeri özellikle Afgan sığınmacıları hayatın her anında olumsuz etkiliyor. Hastanelerde Farsça bilen tercüman olmaması veya bu hizmetin yüksek ücretlerle verilmesi, doğru bilgi ve hizmetlere erişimde kaynakların dil engeline takılması hizmet almalarını etkilediği gibi topluma katılmalarının önünde de engel oluşturuyor.

Çözüm Önerileri

- Hizmet veren kurumlar ve yerel kuruluşlar, eğitime ve dil gelişimine daha fazla kaynak ayırarak dil kurslarının sayısı artırılabilir.
- Etkili bir dil gelişimi için dil kurslarının devamlık sağlanabilir.
- Okula kayıt olmuş ancak dil bariyeri nedeniyle öğretme, müfredata yetişme, akranlarına uyum sağlamada sorun yaşayan çocukların okuldan ayrılmalarını engellemek için okul sosyal hizmet modeli desteklenebilir.

5. SONSÖZ

Son yıllarda Türkiye’de kayda değer sayıda Afgan sığınmacı girişi olduğu gözlemlenmekte. Afgan sığınmacılar, kayıt yaptıрма, statü veya oturma izni almada yaşadıkları sorunlar nedeniyle; barınma, eğitim, sağlık ve çalışma izni gibi temel hak ve hizmetlere erişmekte ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Dahası, mülteci topluluğun çoğunluğunun imkanlarının elverdiği mahalleler artık kayıta kapatılmış olması barınmayı da sorunların başına yerleştirmekte. Ayrıca İl Göç idareleri tarafından mülakata sonucunda dosyaları reddedilen ailelerin çocukları daha önce ilk okul, orta okul veya lisede okumuş olsalar da eğitimlerine devam edememekte.

Afgan sığınmacılara yönelik temel hak ve hizmetlere erişim ve yönlendirme mekanizmaları hakkında bilgilendirmenin yetersiz olduğu ve buna yönelik çalışmaların az olduğu görülmekte. Buna ek olarak sosyal uyum ve toplumsal kabule katkı sunmayı amaçlayan program ve projelerin de yetersiz olduğu söylenebilir. Buna çözüm olarak; Sığınmacıların ve göçmenlerin korunması, temel ihtiyaçlar, sağlık, barınma, eğitim ve istihdama erişimleri sağlanmalı. Uyruklarına bakılmaksızın sığınmacı ve göçmenlerin korunmasını savunmak her düzeyde kamu hizmeti sağlayıcılarının, yerel ve uluslararası STK’ların önceliği olmalı. Bu alanda çalışan yerel STK’ların kapasiteleri güçlendirilmeli. Tüm sektörlerde ve tüm yaş grupları için çeviri hizmetleri ve/veya dil kursları vererek dil bariyerini aşmak için çalışılmalı. Göçmen ve mültecilerin ulusal ve uluslararası sığınma süreçleriyle ilgili mevzuatlar hakkında güncel ve doğru bilgilerin erişilebilir olması sağlanmalı.

Sığınmacılar konusunda Türkiye pek çok Avrupa ülkesine kıyasla rasyonel kaygılar yerine daha insanî politikalar üretmeye çalışmaktadır. Ancak günümüz dünyasının göç gerçekliği karşısında, uluslararası iş birliği olmaksızın ülkelerin tek başına göç sorunlarıyla baş edebilmesi güçtür. Afgan sığınmacıların uzun yıllara dayanan göçlerinin nedenlerine çözüm bulmak ve neticeleri karşısında olumlu yönde yol alabilmek için yine uluslararası iş birliğine ve küresel sorumluluk çağrısına ihtiyaç duyulmakta.

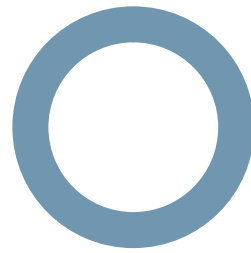

KAYNAKÇA

- Türkiye’de Uluslararası ve Geçici Koruma Altındaki Çocukların Eğitime Erişim ve devamlılıklarına Dair Durum Analizi, Yayına Hazırlayan Damla Çalık, Türk Kızılay Toplum Temelli Göç Programları Koordinatörlüğü Koruma Programı Ankara, Aralık 2019
- Aydın Doğan Vakfı (ADV) ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV). 2016. “Çalışan Kız Çocukları ve Eğitim: Çocuk Hakları Çerçevesinde Çözüm Önerileri.” Aydın Doğan Vakfı and TESEV. https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Calisan_Kiz_Cocuklari_Egitim_panel_rapor_taslak.pdf.
- Çocuk ve Haklarını Koruma Platformu. 2016. “Toplum Gözüyle Mülteci Çocuk Araştırması.”
- DGMM. 2013. “Temporary Protection in Law on Foreigners and International Protection.” 2013. <https://en.goc.gov.tr/temporary-protection-in-law-on-foreigners-and-international-protection>.
- 2021a. “DGMM Migration Statistics.” 2021. http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-istatistikleri_363_378.
- 2021b. “Hak ve Yükümlülükler.” July 12, 2021. <https://www.goc.gov.tr/hak-ve-yukumlulukler>.
- Heinrich Böll Stiftung. 2020. “Covid 19 Pandemisi’nde Mülteci Kadınların Temel Haklara Erişimine İlişkin Araştırma Raporu.” İzmir: Heinrich Böll Stiftung. H.
- MMC. 2020. “Bilinmeyen İstikamet Türkiye’de İlerleyen Afganlar.” Mixed Migration Centre.
- Göç Yönetiminde Yerel Yönetimler ve STK İş birliği, Kaan AKMAN Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi Yıl: 2018, Cilt: 1, Sayı: 3, ss.452-466
- WATAN Derneği, Yerelleşme Savunculuk Raporu, Hayata Destek, IBC, Ministry Of Foreign Affairs Of Denmark
- Yazarlar: Fulya Memişoğlu, Yıldız Teknik Üniversitesi Altan Özkil, Atılım Üniversitesi Tuna Kılınc, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,2021, Araştırma Ortakları: İltica ve Göç Araştırma Merkezi (İGAM), Afgan Mülteciler Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği (ARSA), Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği (SMDD) YEREL KURULUŞLARININ ROLÜNE GENEL BAKIŞ, Türkiye’de Engelli Mültecilerin Koruma İhtiyaçları
- <https://gam.gov.tr/files/8-5.pdf>
- Göç idaresi Başkanlığı: <https://goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- UNHCR - <https://news.un.org/en/story/2022/06/1120542>
- Birleşmiş Milletler (2018) (yeniden basım),Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakat New York

F A R K

TÜRKİYE
MÜLTECİ
KONSEYİ

REFUGEE
COUNCIL
OF TURKEY

AFGAN MÜLTECİLER
DAYANIŞMA VE
YARDIMLAŞMA
DERNEĞİ (ARSA)

hayatadestek